

РОЛЬ ПСИХОЛОГА У ПРОФОРІЄНТАЦІЙНІЙ РОБОТІ З МОЛОДДЮ

Реформування українського суспільства закономірно супроводжується змінами традиційних цінностей, ідеалів, взаємовідносин. Втрачено минулі зв'язки між професійною освітою й професійною працею. Зникла налагоджена система просвітницько-виховної роботи школи щодо трудового напрямку виховання. У здійсненні профорієнтаційної роботи спостерігається заміна постійної цілеспрямованої роботи епізодичним проведенням взаємно неузгоджених заходів, особливо на завершальному етапі навчання

Становлення й розвиток України як самостійної держави з ринковою економікою висунули перед загальноосвітньою школою низку спеціальних завдань, обумовлених необхідністю підготовки підростаючого покоління до життя та професійної діяльності в нових соціально-економічних умовах. Їхнє успішне розв'язання передбачає активізацію розробки теоретичних і практичних аспектів проблеми професійного самовизначення та професійної орієнтації молоді.

Слід зазначити, що зміст, форми й методи профорієнтаційної роботи в школі на сьогодні не забезпечують досягнення основної мети професійної орієнтації – формування в старшокласників готовності до професійного самовизначення. Перешкодою для успішного розвитку профорієнтації є те, що вона, як правило, розрахована на деякого середнього учня; відсутній індивідуальний, диференційований підхід до особистості школяра; профорієнтаційна робота має переважно декларативний характер, не надаючи можливості кожному спробувати себе в різних видах практичної діяльності тощо [6, 18].

Вибір життєвого шляху – справа серйозна, якщо не сказати більше. За спостереженнями соціологів, понад 90% людей страждають від жорстокого почуття нереалізованості [2].

Нажаль, профорієнтаційна робота в школі найчастіше зводиться до банального тестування та повідомлення результатів школярам без докладної інформації про те, де і як виявлені здібності застосувати. На наш погляд, профорієнтаційні тести досить примітивні. Кількість професій, а тим більше життєвих шляхів надзвичайно велика, а тести з профорієнтації лише приблизно вказують область діяльності.

Основою профорієнтаційної роботи має бути індивідуальна консультація. Людині може допомогти самовизначитись тільки людина (психолог, профконсультант), з її душею, знаннями та проникненням у життєву ситуацію, адже загальноприйняті тести – це механічний підхід, оскільки, відповідаючи на питання анкет, людина часто видає не свою думку про себе, а ті думки, які сформовані в неї іншими людьми, оточенням [3].

Так яка ж роль шкільного психолога у профорієнтаційній роботі? Пряжніков М. С., доктор педагогічних наук, професор Московського психолого-педагогічного університету пропонує досить цікавий погляд на це питання [7].

Профорієнтація є зрозумілим продовженням всієї психолого-педагогічної роботи з учнями і, певною мірою, її логічним завершенням. Повноцінна допомога при виборі професії не лише спрямовує і організовує учбову діяльність школяра (коли він усвідомлено вивчає шкільні предмети, що можуть стати в нагоді в майбутньому трудовому житті), але й, певною мірою, заспокоює стосовно власного майбутнього.

Профорієнтація передбачає системну роботу багатьох фахівців. А значення системи полягає в тому, що діяльність різних соціальних інститутів має бути спрямована на загальну задачу – формування готовності випускників шкіл стати повноцінними громадянами своєї країни.

Повноцінна система профорієнтаційної роботи включає наступні соціальні інститути: школу, різні психологічні центри (медико-соціально-психологічні, центри зайнятості, центри профорієнтації молоді та ін.), клуби і гуртки (де вони ще збереглися), професійні учбові заклади, підприємства,

медичні установи, суспільні організації, правоохоронні органи, що працюють з молоддю, засоби масової інформації, місцеві органи влади та ін. Але координатором такої роботи повинна бути саме школа, а головним ініціатором з організації профорієнтаційної взаємодії повинні бути шкільні психологи, соціальні працівники і соціальні педагоги [7].

На рівні самої школи робота також повинна бути системною, тобто в ній повинні брати участь всі, хто так чи інакше працює з дітьми, а саме: адміністрація шкіл, педагоги, шкільні лікарі, шкільні психологи, соціальні педагоги і навіть самі учні. Крім того, активність мають проявляти й батьки школярів. Найважливішою умовою реальної взаємодії може стати грамотне планування роботи, коли загальна мета профорієнтаційної роботи розбивається на ряд окремих задач і кожна з цих задач вирішує та людина, яка здатна виконати її якісно і відповідально. Крім фахівців, це можуть бути зацікавлені батьки. Також частину задач на себе можуть узяти і самі підлітки, адже реально вони і так допомагають один одному порадою і навіть реальними діями у виборі професії. Але організатором і координатором такої роботи все-таки повинен бути саме шкільний психолог, спеціально навчений і підготовлений для цього. Але як бути якщо таких психологів в школі немає? Наприклад, чи може виконувати таку роботу шкільний вчитель праці або просто класний керівник? Ми знаємо приклади, коли й такі фахівці проводили профорієнтаційну роботу зацікавлено і успішно, але в більшості випадків приклади, коли вчителі праці і класні керівники поодиночі цим займаються все ж таки невдалі. Головна причина таких невдач в тому, що у шкільних педагогів і так високе навантаження, а займатися профорієнтацією як би «між іншим» – це принижувати її значення в підготовці школярів до майбутнього життя. [7]

Профорієнтаційна робота має включати різноманітні, взаємодоповнюючі форми і методи, а не обмежуватися тільки професійною психодіагностикою і видачею рекомендацій, хто до якої професії «підходить». Зараз профорієнтація повинна включати:

1) курси, присвячені плануванню професійних і життєвих перспектив, де школярів навчатимуть як це краще зробити, як орієнтуватися в різних ситуаціях життєвого і професійного вибору; 2) роботу з підгрупами і мікрогрупами (в 2 – 4 особи), де в більш інтимній ситуації обговорюються конкретні проблеми професійного самовизначення; 3) індивідуальна робота з підлітками, що вимагають особливого ставлення і уваги; 4) методи роботи повинні чергуватися і взаємодоповнювати один одного і тут вже накопичений певний досвід використання тестів і опитувальників, профорієнтаційних ігор, різних активізуючих процедур індивідуальної і групової роботи (спеціально організованих дискусій з найгостріших питань, використання різних схем аналізу і самоаналізу ситуацій самовизначення і ін.) .

Можна виділити наступні напрями роботи шкільного психолога, що сприятимуть професійному самовизначенню підлітків:

1) профінформація (знайомство зі світом професій, з професійними навчальними закладами, з конкретною ситуацією на ринку праці.);

2) профдіагностика (в ідеалі – допомога підлітку в самопізнанні, де важливі не тільки недоліки, але і реальні можливості, які можна використовувати для досягнення професійної мети);

3) по можливості, корекція певних ліній розвитку в плані підготовки до майбутньої професійної діяльності (природно, така робота виконується спільно з вчителями);

4) розгляд можливих зовнішніх перешкод на шляху до професійної мети і визначення шляхів їх подолання;

5) морально-емоційна підтримка підлітків, що самовизначаються, коли важливо в свідомість старшокласників вселити впевненість і оптимізм по відношенню до свого професійного майбутнього (а справжній оптимізм – це переконаність людини в тому, що навіть в найгіршій ситуації він не втратить своєї гідності);

б) допомога в конкретних професійних виборах і плануванні життєвих і професійних перспектив. [4, 180 – 182]

Бажано профорієнтаційну роботу будувати як на обов'язковій, так і добровільній основі. Наприклад, деякі форми і методи взагалі можуть проводитися лише з відома школярів – це складні психодіагностичні методики (коли обстежуваний може заявити, що не хоче, щоб про нього щось дізналися), індивідуальні профконсультації або профорієнтаційні ігри. Проте перекладати всю профорієнтацію на добровільну основу було б помилкою, адже далеко не кожний педагог і психолог можуть так захопити школярів, що вони займатимуться профорієнтацією, забувши все на світі – це особливий, рідкісний талант педагога. Треба допомогти школяреві почати ставитися до профорієнтації серйозно, а саме – вставити деякі заняття з профорієнтації в розклад, цей найважливіший документ, що регламентує дії учнів, педагогів і адміністрації школи [7].

Знайти себе – не значить знайти запитувану професію. Гонитва за престижними професіями призводить до втрати себе. Кар'єра витісняє такі цінності як служіння й місія, і вибір професії для багатьох молодих людей стає зрадою самих себе. Що значить запитувана професія? Найчастіше під цим розуміють гарантоване працевлаштування й зарплатню вищу за середню. Люди, яких цікавить власне призначення, мало турбуються про визначені суспільством норми «успішності».

Щоб знайти себе, варто відповістити на запитання, що б ви хотіли робити все своє життя, а вже потім подумати, скільки грошей ви хочете одержувати. Гроші – це непрямий результат взаємин з улюбленою роботою.

В профорієнтаційній роботі задача психолога полягає в тому, щоб проінформувати найбільш глибоко і всебічно молодих людей про те, як з найменшою кількістю помилок і розчарувань здолати етап пошуку своєї справи і місця в житті, самовизначитись.

Таким чином, на сучасному етапі одним з основних завдань загальноосвітньої школи є професійна орієнтація в поєднанні з підготовкою

молоді до трудової діяльності в умовах ринкової економіки, формування в підростаючого покоління відповідних мотивацій до праці, свідомого планування й вибору роду майбутньої професійної діяльності й форми зайнятості з урахуванням особистісних інтересів, стану здоров'я, індивідуальних особливостей, а також вимог професій і ринку праці.

Ми повинні розуміти, що активізація творчого потенціалу людини, розвиток висококваліфікованої робочої сили є найефективнішим способом досягнення економічного зростання. Людський капітал становить собою найцінніший ресурс, набагато важливіший, ніж природні ресурси або накопичення багатства. Саме людський капітал, а не промислові підприємства, їх обладнання й виробничі запаси є наріжним каменем конкурентоспроможності, економічного зростання, розвитку й ефективності виробництва.

Література:

1. Бендюков М. А. Ступени кар'єри: азбука профорієнтації / Бендюков М. А., Соломин І. Л. – СПб.: Речь, 2006. – 240 с.
2. Глушко О. Продовження розмови: помилки при виборі професії / Глушко О. // Робота і навчання. – 2006. – №43 (480). – С. 22 – 23.
3. Закатнов Д.О. Довідник професій / [Закатнов Д. О., Жемера Н. В., Тименко М. П.]. – К.: Укр. книга, 1999. – 312 с.
4. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці: Підручник / Крушельницька Я. В. — К.: КНЕУ, 2003. — 367 с.
5. Піддячий М. І. Історичні передумови і теоретичні засади профорієнтації школярів / Піддячий М. І. // Педагогіка і психологія (Вісник АПН України). – 2006. – № 3 (52).
6. Профорієнтаційна робота психолога / [Єгорова Г., Кондратова Н., Павлова Г. та ін.]; упоряд. Т. Гончаренко. – К.: Шк. світ, 2007. – 128 с. – (Б-ка «Шк. світу»)

7. Пряжников Н. С. Школьная профориентация: реальности и мечты [Электронный ресурс] // Детская психология для родителей. – Режим доступа до веб-сайту: <http://www.psyparents.ru/index.php>
8. Резапкина Г. В. Психология и выбор профессии. Программа предпрофильной подготовки. Учебно-методическое пособие. / Резапкина Г. В. – М.: Генезис, 2006. – 206 с.
9. Твой выбор профессии: информационное пособие для молодежи / Сост. Левко А.А. и др. – Мн: Пассия, 2006. – 52